

ΖΩΝΤΑΝΗ ΚΑΙ ΝΕΚΡΗ ΕΡΓΑΣΙΑ (ΑΞΙΑ)

Για την παραγωγή ενός εμπορεύματος (commodity) απαιτείται εργασία κατά τη διάρκεια της παραγωγής, καθώς και χρήση εργαλείων, μηχανημάτων, εξοπλισμών και γενικώς αυτού που ονομάζουμε «επένδυση κεφαλαίου». Η εργασία που εκτελείται εκείνη την ώρα που γίνεται η παραγωγή ονομάζεται ζωντανή ή άμεση εργασία. Η εργασία αυτή ενσωματώνεται ολόκληρη στο παραχθέν εμπόρευμα. Για παράδειγμα, αν ένας εργάτης εργάζεται 5 ώρες για να κατασκευάσει ένα εμπόρευμα (υλικό ή υπηρεσία), στο τελευταίο υπάρχει ενσωματωμένη αξία 5 (ανθρώπων) ωρών. Η τελική αξία όμως ενός εμπορεύματος απαρτίζεται μόνο από την ενσωματωμένη ζωντανή εργασία; Η απάντηση είναι όχι. Υπάρχει και μια άλλη ποσότητα αξίας, η οποία αντιστοιχεί στη φθορά των εργαλείων / μηχανών / εξοπλισμών που χρησιμοποιήθηκαν για τη παραγωγή του. Ας το δούμε μέσα από ένα παράδειγμα.

Για την παραγωγή ενός αντικειμένου απαιτούνται τα εξής:

- ❖ 5 ώρες (κοινωνικά απαιτούμενης) άμεσης εργασίας.
- ❖ Η χρήση μιας εργαλειομηχανής, για 5 ώρες, η οποία έχει (ενσωματωμένη – κοινωνικά απαιτούμενη) εργασία (αξία) 8.000 ωρών και κάτω από κανονικές συνθήκες χρήσης έχει ζωή (χρόνο απόσβεσης) 30.000 ώρες.

Το παραχθέν αντικείμενο έχει ενσωματωμένες τις εξής αξίες:

1. Ζωντανή εργασία 5 ώρες.
2. Κατά την χρήση της μηχανής για τη κατασκευή του αντικειμένου, αναλώθηκε το $5/30.000$ ή το $0,017\%$ της διάρκειας ζωής (αξίας) της μηχανής. Η αξία αυτή «χάθηκε» από τη μηχανή και «πέρασε» στο παραχθέν αντικείμενο, με τη μορφή της «νεκρής» (απομακρυσμένης) εργασίας. Η αξία αυτή ισούται με $0,017\% \times 8.000 = 1,33$ ώρες.
3. Η συνολική αξία ισούται με το άθροισμα ζωντανής και νεκρής εργασίας, δηλαδή $5 + 1,33 = 6,33$ ώρες.

ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΑ

Η ανταλλακτική αξία είναι το άθροισμα της ζωντανής και νεκρής εργασίας για την παραγωγή του αντικειμένου. Ο όρος «ανταλλακτική» υπονοεί ότι τα προϊόντα ανταλλάσσονται με βάση την συνολική αξία τους, δηλαδή σε λόγο ποσοτήτων που είναι ίσος με το λόγο των αξιών. Για παράδειγμα, αν το αντικείμενο Α έχει αξία 3 και το αντικείμενο Β αξία 12, τότε ανταλλάσσονται τέσσερα Α για ένα Β. Υπενθυμίζεται, ότι σαν αξία σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο ορίζεται η κοινωνικά απαιτούμενη ποσότητα εργασίας (με τη λογική του μέσου όρου), κάτω από τις τρέχουσες συνθήκες τεχνολογίας.

ΑΞΙΑ ΧΡΗΣΗΣ

Η αξία χρήσης είναι διαφορετικό πράγμα από την ανταλλακτική αξία, Είναι απλά η χρησιμότητα (utility), που προσφέρει ένα εμπόρευμα στο χρήστη του. Είναι προφανές, ότι αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη της ανταλλακτικής αξίας σε ένα εμπόρευμα, να υπάρχει και αξία χρήσης (δηλαδή να είναι επιθυμητό). Ένα άχρηστο αντικείμενο δεν είναι δυνατόν να έχει ανταλλακτική αξία (δεν το θέλει κανείς).

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΑΙ ΖΗΤΗΣΗ

Κάθε εμπόρευμα που έχει αξία χρήσης μπορεί να προσαχθεί στην αγορά προς ανταλλαγή με άλλα εμπορεύματα. Έτσι, οι παραγωγοί εξειδικευμένης γκάμας εμπορευμάτων προσφέρουν αυτά, για να αποκτήσουν μέσω ανταλλαγής τα υπόλοιπα εμπορεύματα που τους είναι απαραίτητα για την επιβίωσή τους. Όπως αναφέρθηκε, σε μια «ιδανική» αγορά τα εμπορεύματα ανταλλάσσονται ανάλογα με την αξία τους. Αυτή η ιδανική αγορά δεν είναι τίποτε άλλο παρά η απόλυτα ανταγωνιστική (Adam Smith), όπως θα την ορίσουμε στα επόμενα.

ΧΡΗΜΑ

Η κατευθείαν ανταλλαγή εμπορεύματος με εμπόρευμα στις αγορές είναι πρακτικά δύσκολη. Το να προσφέρω για παράδειγμα ένα αρνί για να πάρω ένα κοστούμι είναι πολύ δύσκολο (θα πρέπει να κουβαλάω το αρνί στο κατάστημα που πουλάει τα κοστούμια). Θα βόλευε πολύ, αν υπήρχε ένας τρόπος να ετεροχρονίζεται η συνδιαλλαγή, με τη χρήση ενός ενδιάμεσου φορέα. Το ρόλο αυτό παίζει το χρήμα, το οποίο έχει εξ ορισμού μια ταυτοποιημένη αξία και ευέλικτη υπόσταση (νομίσματα, άυλο ηλεκτρονικό). Έτσι, αντί να κουβαλάω το αρνί για να πάρω το κοστούμι, προσφέρω εύκολα στον πωλητή των κοστούμιών ισόποση με το αρνί αξία χρήματος και παίρνω το κοστούμι. Αντίστοιχα, αντί ο πωλητής των κοστούμιών να «φορτώνεται» με το αρνί την ώρα της πώλησης, αγοράζει το αρνί με τα χρήματα που εισέπραξε όποτε τον βολεύει (από το χασάπη).

ΤΙΜΗ

Σύμφωνα με τα παραπάνω και με την προϋπόθεση της απόλυτα ανταγωνιστικής αγοράς (επόμενο κεφάλαιο), κάθε εμπόρευμα έχει αφενός μια ενσωματωμένη αξία, σε μονάδες ωρών εργασίας και μια «ενσωματωμένη» ποσότητα χρήματος, το οποίο αντιστοιχεί στην ίδια αξία. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι αν 1 ευρώ αντιστοιχεί σε 0,1 ώρες εργασίας,

ένα εμπόρευμα που έχει αξία 2 ώρες αντιστοιχεί σε χρήμα $2/0,1 = 20$ ευρώ. Η τελευταία ποσότητα χρήματος είναι η τιμή του εμπορεύματος.

ΑΠΟΛΥΤΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Μια αγορά ονομάζεται απόλυτα ανταγωνιστική, όταν κανένας παραγωγός δεν έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει τις τιμές πώλησης. Τούτο συμβαίνει όταν για κάθε εμπόρευμα υπάρχουν πλείστοι παραγωγοί, που ο καθένας από αυτούς παράγει μια αμελητέα ποσότητα σε σχέση με τη συνολική ποσότητα παραγωγής της οικονομίας σε αυτό το εμπόρευμα, συνεπώς είναι αδύνατον να επηρεάσει τη τιμή. Στην πραγματικότητα, είναι σχεδόν αδύνατη η ύπαρξη της απόλυτα ανταγωνιστικής αγοράς. Είναι προφανές, ότι ο κάθε παραγωγός (ή ομάδα παραγωγών) έχει κίνητρο να κάνει τέτοιους χειρισμούς, ώστε να ανεβάζει τη τιμή πώλησης του εμπορεύματος που παράγει, ενώ παράλληλα να διατηρεί όσο μπορεί χαμηλότερο το κόστος παραγωγής του (δηλαδή την αξία). Έτσι μεγιστοποιεί το κέρδος του. Τούτο τυπικά συμβαίνει όταν η παραγωγή συγκεντρώνεται σε λίγα χέρια. Τότε γεννιέται η ευκαιρία για «χειρισμό των τιμών», μέσω της σπάνιδος: Η προσφορά είναι μικρή και η ζήτηση μεγάλη. Οι τιμές παίρνουν την ανηφόρα (όχι όμως και οι αντίστοιχες αξίες, που πιθανά μέσω τεχνολογίας και να πέφτουν). Πρόκειται για την μονοπώληση ή ολιγοπώληση της αγοράς.

ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΑΞΙΑ ΚΑΙ Η ΤΙΜΗ ΤΟ ΙΔΙΟ ΠΡΑΓΜΑ;

Σε μια απόλυτα ανταγωνιστική αγορά, όπως ορίστηκε στα προηγούμενα, όπου όλες οι επιχειρήσεις παράγουν εμπορεύματα με χρήση της κοινωνικά απαιτούμενης εργασίας σε συνδυασμό με το τρέχον μέσο επίπεδο τεχνολογίας, οι ανταλλαγές των αγαθών γίνονται σε ευθεία αναλογία με την αξία τους. Εφόσον οι τιμές αποτελούν τη χρηματική έκφραση της αξίας και η σχέση μονάδας χρήματος / μονάδας αξίας παραμένει σταθερή, έπεται ότι οι αναλογίες ανταλλαγής σε όρους αξίας είναι ίσες με τις αναλογίες ανταλλαγής σε όρους τιμών. Με άλλα λόγια, μπορούμε να πούμε ότι υπό αυτές τις συνθήκες, η αξία και η τιμή είναι το ίδιο πράγμα. Ισχύει όμως κάτι τέτοιο στην πράξη; Η απάντηση είναι όχι, αν λάβουμε υπόψη μας τα εξής:

- ❖ Η αξία ενός εμπορεύματος σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα είναι αντικειμενικό – σταθερό μέγεθος. Όπως είπαμε, ορίζεται σαν την κοινωνικά απαιτούμενη εργασία που απαιτείται για την παραγωγή του, ζωντανή και νεκρή.
- ❖ Η τιμή ενός εμπορεύματος διαμορφώνεται από το μηχανισμό προσφοράς και ζήτησης στην (απόλυτα ή μη ανταγωνιστική) αγορά.

- ❖ Δεν λειτουργούν όλες οι επιχειρήσεις με εργαζόμενους που προσφέρουν την «κοινωνικά» απαιτούμενη εργασία. Άλλοι εργαζόμενοι εργάζονται ταχύτερα και άλλοι βραδύτερα. Η «κοινωνικά» απαιτούμενη εργασία αναφέρεται στο μέσο όρο.
- ❖ Δεν λειτουργούν όλες οι επιχειρήσεις με το τρέχον μέσο επίπεδο τεχνολογίας. Άλλες λειτουργούν με χαμηλότερη τεχνολογία (λιγότερο αυτοματισμό) και άλλες με μεγαλύτερη (περισσότερο αυτοματισμό). Οι πρώτες παράγουν εμπορεύματα με μεγαλύτερη ενσωματωμένη ποσότητα εργασίας (αξίας), ενώ οι δεύτερες με μικρότερη.
- ❖ Η αγορά δεν ανταμείβει αυτούς που είναι τεχνολογικά καθυστερημένοι ή χρησιμοποιούν αργούς εργαζόμενους, ανάλογα με την αξία που ενσωματώνουν στα εμπορεύματα που παράγουν. Απλά, η αγορά, για κάθε μονάδα εμπορεύματος (αξία χρήσης) προσφέρει τόσο χρήμα (τιμή), όσο αντιστοιχεί στην αξία της κοινωνικά απαιτούμενης εργασίας για τη παραγωγή της και με τη χρήση του μέσου επιπέδου τεχνολογίας (ήτοι στο μέσο όρο αξίας). Από αυτό έπεται, ότι για όσους διαφέρουν από τη μέση αυτή κατάσταση, η αξία δεν είναι ίδια με την τιμή: Όσοι κατασκευάζουν με ταχύτερους εργάτες και / ή με καλύτερη από τη μέση τεχνολογία, η αξία ανά μονάδα παραγόμενου εμπορεύματος είναι μικρότερη από τη "μέση αξία", συνεπώς η τιμή που πουλάνε στην αγορά (που αντιστοιχεί στη μέση αξία του κλάδου) είναι μεγαλύτερη από εκείνη που αντιστοιχεί στο κόστος παραγωγής τους (ενσωματωμένη αξία ανά μονάδα χρήσης), ενώ το αντίστροφο ισχύει για όσους παράγουν με αργότερους εργάτες / χαμηλότερη τεχνολογία. Οι πρώτοι κερδίζουν περισσότερα από τους δεύτερους. Θα επανέλθουμε στο θέμα τιμής / αξίας στα επόμενα.